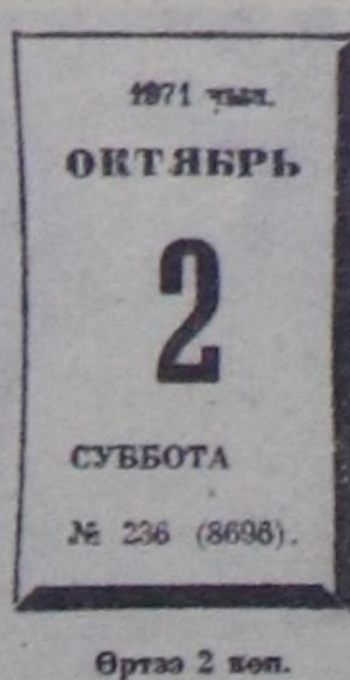

ШЫҢ

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-нің Дээди Советинин болгаш Министрлер Чөвүлелинин органы

Москва область биле Латви ССР күрүнеге тараа садар планнарын ажыр күүсеткен

МОСКВА ОБЛАСТЫҢ болгаш ЛАТВИ ССР-нің көдөз ажил-агыйынын ажил-ишчилери СЭКП-нің XXIV съездинин шийитирин боттандырышаан, тараа культураларынын бедни дүжүдүн өстүрүп, ажаап алышыканын организастык чорут-каш, күрүнеге тараа садар планын ажыр күүсеткен.

Москва областын колхозтары болгаш совхозтары тараа кү-лөз алып черлерге улус ажил-агыйынын планында көрү-гениннен 30 муң тонна хай—205 муң тонна тарааны дужаа-ган. Ычангаш кызыл-тас, кырдыг-кара, мал чөмү культу-раларынын садарынын планнары күүсеттинген. Нөк-тараа садары-ның планы амдызында күүсеттинген.

ЛАТВИ ССР-НИҢ колхозтарынын болгаш совхозтарынын

ажыл-ишчилери улус ажил-агый планында көрүнгениннен ажыр 53 муң тонна хайнү саткыш, тараа күлөз алып чер-лерге нитизи-биле 222 муң тонна тарааны чүдүрүп чорут-кан. Ычангаш бүгү культураларынын садарынын планы күү-сеттинген.

Улуг Октябрьның 54 чыл оюнга төлөпиги ужуражырынга белеткеннишаан, Москва областын болгаш Латви ССР-нің кө-дөз ажил-ишчилери күрүнеге пландан ажыр тараа садарын үргүлчүлөшкөн болгаш мал база чер ажилынын өскө-дөз продуктуларын күрүнеге садар планнарын ажыр күүседири дээш улам күненишикниги амылдап турар.

(СЭТА).

ТУДУГ АЖЫЛЫН ШАПКЫНЧЫДАР

Колхоз, совхозтар, малчын фермалар, хойжу бригадалар төптери—чаа суурлар Совет Тыванын көдөзүндө тургусту-куп, Илчичинин лампочкалары ында чайындыр хып турар. Көдөз ишчинин кылыр ижи ам үндөзүн-биле өскөдөп, ма-шина, трактор болгаш өскө-дөз чүүл-бүрү күчүлүг техника оң амыдыралынын адырылбас туудуш незин болуп, биргээр чугаалаарга, тараажынын кадыры туудугунун балдызы, малчынның хөлгези апарган.

Тывага Улусчу революция тилпэн соонда шапкын темп-биле хөгжүп эгелээн социалисттик индустриализация анылы тыва черниң өвүр-хөвирин таптыктыма кылдыр чаартып, нелир үдө-дөз калбач перспективтиг болуп туудуг ажилыныче нол күжүн мөөңдөз. Чурттага, ажил-агый, бүдүрүлгө ту-дуглары бо хүннерде улам калбарган. Он шаа хире чылдар мурунда ону чер быдаргай, эвээш ажилынын күштүг, маши-на, техникадыг бичин туудугу бригадалар кылып турган болза, ам республикада «Тыва көдөз туудуг» трези тургусту-ган болгаш оң эки механизастаан, көжүп чоруур колонна-лары, участоттары районнарда амылдап турар.

Хөөрайга болгаш көдөзгө капитал туудугу перспективтиг калбартырынын талазы-биле улуг хөмчөглерин боттандыра-рын партияның XXIV съездинин шийитирлеринде чугулап көргөн. Ону амыдыралга боттандыра тараа-биле улуг бол-гаш харыскалгыг сорулга партия, Совет, ажил-агый орган-нарынын мурунда салдыган. Бо ажилга нол негелде болза, капитал салгышыкынын эң-не ажыктыг болгаш бүдүрүч-чүлүг ажилдарын чедип алыры, туудуг ажилдарынын шына-рын бүгү арга-биле бедидип тургаш, туудугларын ажылгалга кириринин хуусааларын кызырары, техниканы, техниктиг дериг-хөрсөлдөргө бүдүрүччүлүг ажилдарынын талазы-биле мурнакчы арга-дуржулганы шийгээдип ап тургаш, күш-ажылдың бүдүрүччүлүг бедидери болуп.

Девиссээр делгем болгаш улуг ажил-агыйларлыг Чөөн-Хемчин районга чурттага, ажил-агый, бүдүрүлгө туудугларын кылып турар көжүп чоруур № 463 механизастаан колонна өө талазы-биле эки дуржулганы шийгээдип алган. Туудуг-сеп-телге ажилдарын экинжидер сорулга-биле үн колоннаның кол-лективни комплекстиг туудуг базасын боттарында тургузуп ал-ган. Ажилчынар чурттаар черлериг, септелге-механиктиг мастерскаялар, бетон эсилдирин хөдөөр механизастаан бес-дир, котельная, складтар, 50 автомашина турар гараж, бус-биле чууда өрзүлү болгаш өскө-дөз туудуглар ол комплекстиг составында кирип турар.

Ол чорук үн бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун улгаттырып, күш-ажылдың бүдүрүччүлүг бедиткен, демир-бетон кылыг-ларның бот-үнесин чийгеткен. Комплекстиг бригадаларын дуржулгалыг туудугулардан четчөлөш, ажилынын күжүн бо-гаш техниканы чер быдаргай туудугларга таратпайн, ажы-галга кирир туудугларга мөөңөп, оларны чогуур хуусаанын-да доозарын хандырып келген. Туудуг ажилынын шынары эки-жиз. Оң түңкелде, колонна көрөз эвээгэр кылыр капитал туудугларынын планын чедикшикниги күүседиң турар. Бо чыл-дың сес айларынын планын 111,6 хуу күүсеткен.

Амылчын күжүн болгаш техниканы ыңчаар таарыштыр тургузарынач улуг кичээлгени салып, боттарында бар кур-лавырларын чөп ажилгап, күрүне мурунга планын дээлгел-ларын чедикшикниги күүседиң турар туудуг организацила-рынга Шигаан-Арыга көжүп чоруур № 586 механизастаан колоннаны база хамаарыштырып болуп.

Девиссээр талазы-биле улуг ийи-үш районнарда капитал туудуг ажилын чорудуп турар организацилар ажилын кү-жүн болгаш туудуг техниканы чер быдаргай объектилерге та-ратпайн, а бирги ээлчеге ажилгалга кирир туудугларга нол кичээлгени салып, өлчө күштү мөөңдөзү чугула болуп турбурже, боттут ажил-хөрек кырынга шылаттынган ол не-гелдени барымдаалап көрбейн, көдөзгө капитал туудугларын ажылгалга кирир хуусааларын узамдыктырып, ажилдың шынарын үргүлчүлүг хыналдазынга албайн турар чамдын туудуг коллективтери бисте бар болуп турарын айтыр хөрек. Таңдыда көжүп чоруур № 585 механизастаан колоннаны бригадалары «Тилелге», «Мөңгөй» совхозтарга ажил-агый, «Россия» совхозга чурттага туудугларын туудуп тур-гаш, оларның ажылгалга кирир хуусааларын узамдыктырып, ажилды үрөй кылгаш, көгаралдыг болган.

Чадаанда көжүп чоруур № 463 механизастаан колоннаны өвүр районун таву Хандагайты суурда септелге-туудуг учас-тогунун (начальник эш Зазян) чорудуп турар туудуг ажилы-нда партиянын, ажил-агыйны удуртупга кошкан тургустун-ган. Оң уламдан үн участотун ол районун ажил-агыйла-рынга көрөз эвээгэр туудуг капитал туудугларын ажылгалга кирир хуусаалары үстүп турар. Ол участок—«Торгалыг» сов-хозка 7 чурттага бажынын бо чылын туудуп бээр болуп көрөз чаргаш, оларның туудуун шоланы туудуп, аңаа 60 муң рубль түңгө туудуг ажилын кылыр көрөзлүг тургаш, ону аугаска чедир узамдыктырып келгенден үн туудугу кылырын «Нөмү-нал септелге-туудуг» трестин Хандагайтыда туудуг-септелге участотунче шилдикип берген.

Ындыг ажилыг ажил-агыйны эвес хөөн көдөзгө туудуглар-ны дүргөдиринге шаптыктап турар. Партия, совет, ажил-агый органын көдөзгө капитал туудуг ажилынын ыңдыг хө-жүдөөшкүлүгү чылдаганын тодарадып, төлөмөзүн капитал салгышыкынын шийгээдип алып, планда көргөн туудугларын ажылгалга кирир талазы-биле боттут, дээштиг хөмчөглерин ал чорудар ужурулг.

Дарый хөмчөглер

Республиканын тараа районнары Таңды болгаш Каа-Хемчин ажил-агыйлардыга күсүк дүжүт ажаалдаш агаар-бойдустан берге байдалдарыга тааржын, сентябрь айнын хөй кезинде чазе болгаш хар оларның деңсээринге чаа турганы-биле бо хүннерге чедир ам-даа хөй тараа сыпта ар-тып турар.

Сыпта тарааны деңсээп болгаш бастырыгыга техника чедиплей турарын барымдаалаш, СЭКП Тыва обкому болгаш Министрлер Чөвүлели чогуур дарый хөмчөглерин ап, ылаң-гыя Барыш-Хемчин болгаш Чөөн-Хемчин районнарын база Кызыл хоорай Советинге хамаарыштыр ажил агыйлар-дан Таңды болгаш Каа-Хем районнарына хөрсөткөдөш турар 13 комбайны доп-дораан чорударын ол районнарын партия болгаш Совет органына дааскан.

Таңдыда «Тилелге» совхозунга Кызылда 15, Барыш-Хемчинде 6 комбайны, Чөөн-Хемчинде райондан «Россия» совхозка 5, Каа-Хемчинде «Тилелге» колхозунга 10, «Комму-низмче орук» колхозка 7 комбайны чорудар деп шийт-пелден болгаш олар октябрьның 3-те айткан ажил-агый-ларга четкен турар.

УЛУГ ОКТАБРЫНЫҢ 54 ЧЫЛ ОЮНГА...

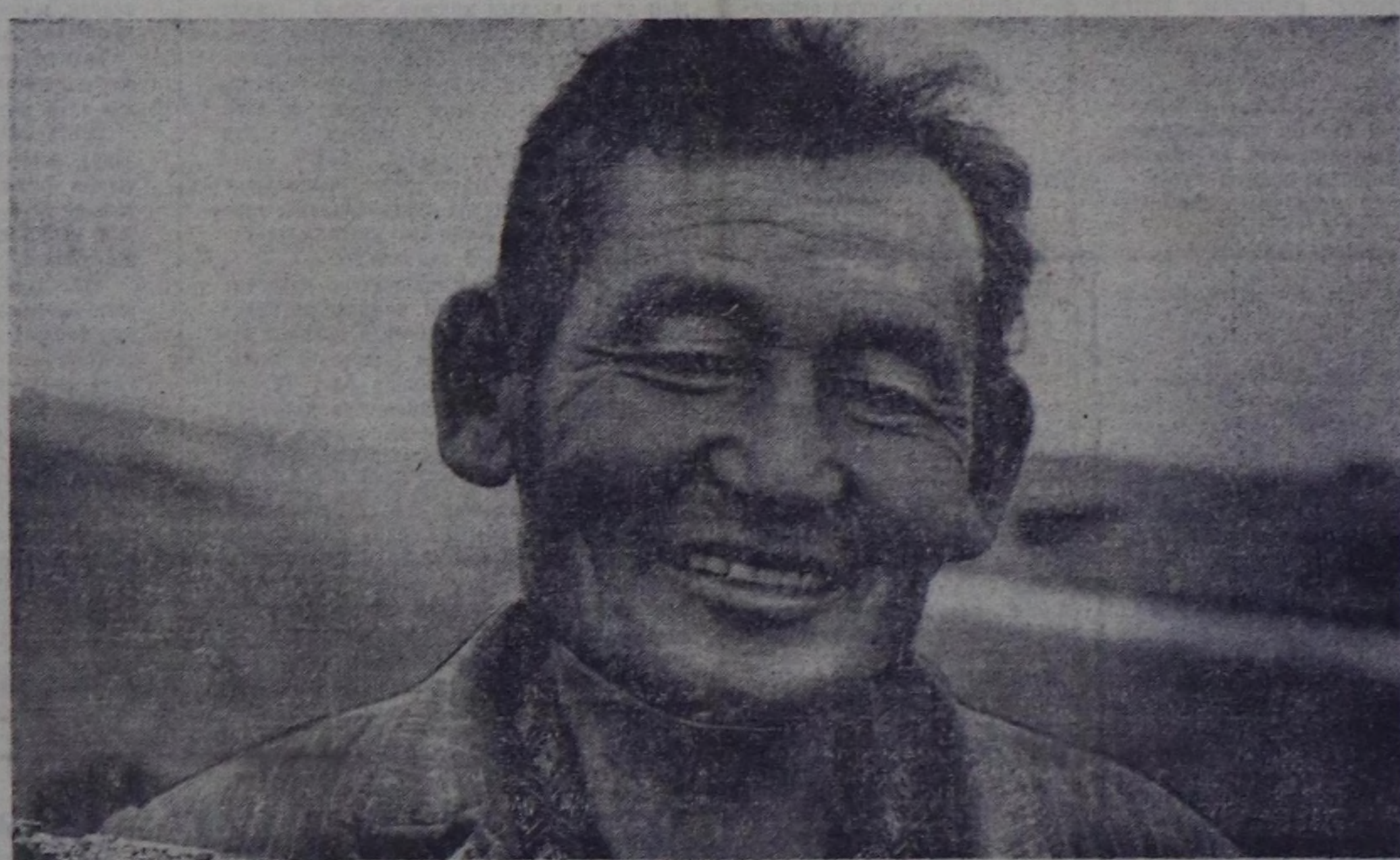
КҮРҮНЕГЕ ТАРАА ДУЖААЛДАЗЫ

Бо чылдың октябрь 1-де медээ эвээгэр алырга, республиканын ажил-агыйлары күрүнеге чаа дүжүтүп 32 муң 534 тонна тарааны кириген. Ол болза планын 42,2 хууу дур.

Төзөн чурттуң шыгжамырынга тараа-лаң Таңдының ажил-агыйлары өскөдөп хөй тарааны кирип турар. Чикээ, район нитизи-биле 21394 тонна, оң иштинде «Мөңгөй» совхоз 7996, «Тилелге» сов-хоз 4798, «Элегес» совхоз 2474 тонна та-рааны күрүнеге саткан. Бо хүннерде тараа дужаалдазы уламчылашыаан.

Каа-Хемчин ажил-агыйларында байдал база багай эвес, район нитизи-биле 4900 ажыг тонна тарааны дужааган. Кызылдың хоорай Советинин ажил-агыйлары күрү-неге тараа белеткээр планын ыракта амыр күүсеткен. Оң иштинде «Нөм-Тей» сов-хоз 1600 тонна кириген азы планын 320 хуу күүсеткен.

Тываның тараажылары, Октябрьның ба-йырларына уткуштур чарышты улам үр-түңкелдиг калбартышаан, Төзөн чуртка тараа садар планынысты долдур күүседи-р дээш улам күненишикниги амылдады!

ЧУРУКТА: «Элегес» совхозтун мурнакчы хойжу-зу Санаа Көржөн-оол тоску беш чылдың бирги чы-лында мал ажилын хөгжүдеринге күш-ажылчы үлүүн кирип, бедик көргүзүлгөни чедип алган. Ол бо чылын 100 баш төрүүр хойга оңааштыр 108 хураганы өстүргөн. Дүк кыргып алып социалисттик хүлээлгезин база ажыр күүседиң, бир-баш хойдан-на 3 кг 900 грамм дүктү алган.

Эш Көржөн-оол-Октябрь байырдалынга төлөпиги ужуражырынын социалисттик чарыжыга киржиң, хойну ээлчөшкү кадарып турар эжи Оюн Багай-оол-биле кыштаанда кажалары, чурттага ба-жыңдарын септеп дооскаш, амгы үдөз хойну тарып боозаларынын түдүктүн ажилында илсепкейлиг киржиң турар.

О. ОХЕМЧИКТИН
фотоу.

МУРНАКЧЫЛАРГА ИЗИГ БАЙЫР!

СЭКП Тыва обкому совхозтарынын болгаш колхозтарынын мал чөмү белеткээр талазы-биле социалисттик чарыжынын 1971 чылдың сентябрынын үшкү он хонунда түнненин чугаалажыг көргөш, республиканын «Шын» болгаш «Тувин-ская правда» солундарынын ХҮНДҮЛӨЛ САМБЫРАЗЫНГА дараазында коллективтерин кирир деп шийитирген:

«Тере-Хөл» колхоз (колхозтун даргазы эш Х. Ч. Нурсат, партия организациязынын секретары эш С. Г. Чигит, ком-сомол организациязынын секретары эш М. С. Кыргыс)—2202

тонна сигини белеткен, чыл планын 101 хуу күүсеткен. Ажил-агыйга 10 хонук дургуузда 518 тонна сигини сарааткан.

«Сукпан» совхоз (директору эш Г. С. Юртаев, партия орга-низациязынын секретары эш П. А. Котосов, комсомол органи-зациязынын секретарынын оравчыны эш Л. И. Суртаева, ажилчы комитетинин даргазы эш В. Б. Түметей) 1200 тон-на сигини белеткеш—чыл планы 124,3 хуу күүсеттинген, он хонук иштинде немелде өзүлдө 227 тонна сиген болган.

«Нөк-Тей» совхоз (директору эш А. И. Ломаса, партия орга-низациязынын секретары эш П. А. Морозов, комсомол органи-зациязынын секретары эш В. И. Егорова, ажилчы комитетинин даргазы эш М. С. Понарин)—450 тонна—сигини белеткен, чыл планын 106,8 хуу күүсеткен, эрткен он хо-нукта немелде өзүлдө 120 тонна сиген болган.

ЧЭЭРБИ БЕШ ТОННАНЫ БЕЛЕТКЭЭН

Беш чылдың кижилери

— Бистиң совхозта нити-нин малын өстүрер болгаш оң продуктун бедир дээш хөй чылдарын дүргүзүндө боттарынын билгит мергежи-лини берип келген, дүргүлгө-дүг хойжулар өзүн эвес. Оларнын бирөөнине Дажы-Серен Даваевич Ондарын ха-маарыштырып болуп—деп, совхозтун директору И. Г. Даврипенко чугаалап болду.

— Оң боту-биле чугаалажыр болуңара, кылып бүдүрүп турар чымыштыг ажилын чуга-алап бээр—деп уламчылады.

Малчынга челе берилсе, Бистиң чугааныс, бирги ээл-чеге, хүнүн чугула ай-тырны—кышка база мал чөмөниг белеткеленин дү-гайында болган.

— Нитинин малыга чет-чир саный чөм курлавырла-рын тургузар талазы-биле СЭКП Тыва обкомунун ийги

пленимунун шийитирлерин амыдыралга боттандыра дээш бистиң салгырын хойжулар бедиткен хүлээлгелерин алга-лаан. Тодаргайлаарга, кижиз-бурузу 15—20 тонна сиги-ни белеткен алырын шийитир-лөө. Ол биче эвес сорулга, ыңчалдаа-да ону күүседиң аларыныче бүгү бар күжүвүстү салган бис—деп, Дажы-Се-рен Даваевич чугаалап эгелде-ди.

Хойжу нитизи-биле 25 тонна эки шынарыг сигини болуңуң күжү-биле белеткен алган. «Дайыга дамж дуу» дигир болгай. Совхозтун ситен кезер планын күүседи-ринге ол база-да деткимче бол-ганы биздингир.

Малчын кыштагалашыкыга беден. Кажаларынын керже-нин чазы-на хоору каалкан. Чамдык аар-саар септелгелерин кылып алган.

— Бир эвес септээр, кыр-дыр хире күдүлдер тытып кет-кен куду хураган ап көрбөз.

алыр улус-ла болгай бис. Ы-чангаш септелге-дөз турбас ийин—деп, хойжу тайлабыр-лады.

— Оң ботуңуң ажил-ижиңе бердигениң, ол дээш үргүлчү сагыш аарып чоруурун оң до-раан-на билгит кагыныс.

Дажы-Серен Даваевичинин мал-маганынын байдалын со-нуургап айтыра берилсе. Ко-далында 422 төрүүр хой бар. Оларнын чайгы семирткелгени эки чоруканинда күжү се-мис. Бо жылын 462 хураган-ны доруктурган, совхозка дужааган. Чүе баш төрүүр хойга оңааштыр 110 хураган-ны алган азы хүлээлгезинден он хураган хөй болган. Бар башка оңааштыр 2 килограмм 700 грамм дүктү кыргал, ол хүлээлгезин 200 грамм ажың турар.

Эт Ондар 1964 чылдан бээр совхозтун төрүүр хөмч мадаң келген, бо аразында чүе баш хойга оңааштыр чүе-тен куду хураган ап көрбөз.

Ол болза малчынын хөй күштү үндүрүп келген чы-мыштыг ажил-ижиңи түннө-ли болуп.

— Чылдың-на эки көргү-зүлгөниң чүвүн ачылында че-дип ап келген силер?—деп айтырыгын дуржулгалыг ма-чынга салдыныс.

— Өскөдөргө ыгалыр онза чажыттар бистиң ажи-алымыста чөк ийин. Бирги ээл-чеге хүлээлгени хөрсөгө эо-дарыскалгыг болуру чүгү-дө деп боозар мен. Чүе эээр-ге, хөй-нитиниң малын хү-лээп алган болганда чалгыс баш хураган-даа хортатпс, грамм дүк-дөз чидирбес дээш демисежир ужурулг болгай. Оң ийиң азырагыны чогуур үзүлгө шынарыг чорууларын, чылын хойну, хураганын эки семиртир, чылдың дөрт ээл-чеге оларны шың таарыш-тырып, кажаларынын малта таарымчалыг болурун чүгү-дөз көрүп турар бис—деп, хойжу тайлабырлап эгелде-ди.

— Чап хураганнарын хүлээп алырынга эки белеткелери, хөй төрүр берген үдө үйгү-дүн харамнамай кызымак ажилдары эки түңкелге че-дирер. Дорту-биле чугаалаарга, шузургу, чүткүлдү күш-ажылдын ачылында амгы үе-нин негелдигеи дүштүрүп ажил-хөрсөт кылып болуп—деп уламчылады.

Малчын хойларны, хураган-нарын ажаап, өстүрерини болгаш оң аарыгларына уур демисежириниң талазы-биле билдиргенин советтернар-дыг өрөдигеге чедип алган. Ол чедикшикниги ажилдары-га дузалап турар. Мурнакчы дуржулганы ажилдары-биле хөй ажилында чаа чүдүлгөни солундарын номчуп, радио-дан үндүрүп, ону ук черин бай-далыга таарыштыр ажилдаар хөмчөглерин ап келген.

Хойжунун каалай Сулууаа Сагымева чаа хураганнарын доруктурган, өстүрериниң тала-

зы-биле мергежилдиг кижидер-ини бирөөш.

Дажы-Серен Даваевичини ажилчы чоннар депутаттары-нин Таңды район Советинин депутаттыга чангыс чер турт-тулары сонгаан. Эш-өөрүнүң иделгени ажил-ижи болгаш амыдыралы-биле төлөпиги хөй-жү бадтыкпал турар.

Дуржулгалыг кадарчы күш-ажылчы чедикшиктерин дээш кам ууда шанадып, макта-дып келген. 1970 чылда Ле-нинин юбилей мезгили-биле шыналган. Мал ажилында мергежит, аңаа биче эвес дү-жүлганы мөөңөп алганында хөй ажилчынын мастери деп атты алган.

Тоску беш чылдың баштай-гы чылын күш-ажылчы чедикшиктерин дөзөргө-биле кышка белеткелден улам чы-памчалыг чорудуп, келер чы-лын эки көргүзүлгөниң чедип алырынын маданылаан хөй-жү тургузуп турар.

Ю. БАЙ-КАРА.

НАЙЫРАЛДЫҢ АЯН-ЧОРУУ

Совет партия-чазак төлөөлери ВДР-же чорупкан

Вьетнамын Ажилчы чоннар партиясынын Төп Комите-динин болгаш Вьетнам Демократтыг Республиканын чазак-нын чалаанын баутар Совет партия-чазак төлөөлери СЭКП ТК-ның Политбюроунун кезигитү, ССРЭ-ның Дээди Совети-нин Президиумунун Даргазы Н. В. Подгорный баштадыр най-ыралдын аян-чоруун кылып, Москвадан Хайоже сентябрь 30-де чорупкан.

Төлөөлөрин составында: СЭКП ТК-ның Политбюроунун кезигитү, ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын Бирги ораакчызы К. Т. Мауоров, СЭКП ТК-ның секретары К. Ф. Катусев, СЭКП ТК-ның кезигитү, ССРЭ-ның Министр-лер Чөвүлелинин Даргазынын ораакчызы В. Н. Новиков, СЭКП ТК-ның кезигитү, ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлелинин даштыкы экономикалык харыгдалар талазы-биле Күрүе комитетинин даргазы С. А. Скачков, СЭКП ТК-ның кезигитү, ССРЭ-ның капитал министринин бирги ораакчызы армия генералы С. Л. Соколов, ССРЭ-ның даштыкы хөрсөткөр ми-нистринин ораакчызы Н. И. Фирюбин, ССРЭ-ның даштыкы садыг министринин ораакчызы И. Т. Гришин, СЭКП-ның Төп ревизия комиссиясынын кезигитү, ССРЭ-ның ВДР-де элчини И. С. Шербаков олар кирип турар.

ВДР-же орук айың-биле төлөөлөр Делеге болгаш Рангунга түр доктаар.

Внуково аэродромга төлөөлөри эштер Л. П. Брежнев, В. В. Гришин, М. А. Суслон, Ю. В. Андропов, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев болгаш албанын өскө-дөз кыжылары үдөш.

Совет партия-чазак төлөөлери сентябрь 30-де орук айың-биле Ташкентке доктааган.

Ташкент аэропортуна төлөөлөри СЭКП ТК-ның Полит-бюроунун кезигитүгө кандидат, Узбекстанынын Компар-тиясынын ТК-зынын бирги секретары Ш. Р. Рашидов, Узбек ССР-нин Дээди Советинин Президиумунун Даргазы Н. М. Матчанов, Узбек ССР-нин Министрлер Чөвүлелинин Даргазы И. Д. Худайбердыев болгаш республиканын өскө-дөз улуттук ажилдакчылары уткан.

Ук төлөөлөр дүүн Ташкенттен чорупкан.

(СЭТА).

Али Насер Мухаммед Москвада келген

Иемен Улус Демократтыг Республиканын Чазак төлөөлери Премьер-Министр, Капталал министр, Национал фронттун Чингиле дуртулгалынын Күүсөмулун кезигитү, Улустун Дээди Чөвүлелинин депутаты Али Насер Мухаммед баштадыр Совет чазактын чалаанын баутар албанын аян-чоруун кы-лып, сентябрь 30-де Москвада келген.

ИДУР-ның болгаш ССРЭ-ның күрүне туктары-биле шямп каастаан Внуково аэродромга ол алчылары ССРЭ-ның Ми-нистрлер Чөвүлелинин Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ның Ми-нистрлер Чөвүлелинин Даргазынын Бирги ораакчызы Л. С. Подаянский, ССРЭ-ның министери А. А. Гречко, Б. П. Бугаев, А. А. Ишкөв болгаш албанын өскө-дөз кыжылары ут-кан.

Уткукталарын аразында Иемен Улус Демократтыг Рес-публиканын элчини Ахмед Салех аш-Шаер, таңдык араб чурттарынын дипломаттыг төлөз черлеринин бапчылары ба-за келген.

Ужудушкун шөзүңгө хүндүлөз танымалын тымкааган. ИДУР-ның болгаш ССРЭ-ның күрүне гимнлерин ырадып күүсеткен.

Москвадагы ажилчы чоннарынын аэродромга чыгып тө-лөөлөкчилери пайыралчы чурттуң төлөөлөкчилеринге байыр чедирип турганнар.

ССРЭ-ның Министрлер Чөвүлелинин Даргазы А. П. Боск-тинип болгаш ИДУР-ның Чазак төлөөлөринин баштыгы, Иемен Улус Демократтыг Республиканын Премьер-Министри база Капталал министр Али Насер Мухаммедти аразында чугаалажышканнар сентябрь 30-де Москвада эгелен.

Чурттин ханчылдаан найыралдын байдалыга эрткен бе-седа үзүндө Совет Эвээлгезинин болгаш Иемен Улус Демократ-тыг Республиканын аразында бүгү талазы калы ажилда-жылганы калбартырынын база бажыгалаарынын айттырыл-ларын талазы-биле салал-оңаларын созушкан. Ийи таламын сомуургап турары деңсээлериң чугула айттырылгалары, оңа иштинде Чоокку Чөөн чүкте байдал-биле холбаалыг айттыр-галары база чугаалашкан.

Чугаалажышкынар дүүн үргүлчүлөш.

(СЭТА).

БЕДИК ДЕННЕЛГЕ ЭРТТИРЕР

ЧУРУНТА: Кызылдын өткөргөч заводунда А. Л. Гордеев, В. П. Белов, В. В. Лобызов, Н. Н. Золотарев. Олар ийи аугаар кварталда бригадалар арасында калыптган социалисттик чарыкка бири чечки алаш, бүдүрүлгөн бригадалар арасында ишчилер кызыл өмбөлгүн чаап алган. Бригаданын кеңешчиси сентябрь айынын планын хуу-са бетинде күүсөткөш, ан өн-төбөсүнүн планын күүсөткөн киришкен.

В. ЧАДАМБАНЬНЬН ФӨТӨЗУ.

Ажылчы чоннарың эң массалык организациялар болуп профсоюздардын аял-чордугуна партия менен согуш-даа докторма деген, эргелеп башкары-нын шкөөлү, аял-агыжы чоруктуу шкөөлү, комму-нисттик шкөөлү болуп боду-нун ролун олар долу болгаш чечкиниң күүсөткөн дөш сөгүш салып турар дөшүн СЭКП-нин XXIV съездинде ТК-нын Отчет илеткелнге о-ваалан айткан. Ынчанган профсоюздардын аял-агыжы чоннарың чечкиниң үндө-ниң — партия уурталаа бо-луп келген болгаш болуп-даа турар.

Бүтү чурттааы ышкы, бистин республиканын проф-союздардын партия органо-рун ууртулаа-биле СЭКП-нин XXIV съездинин шит-тирлерин боттандырып а-жылчы чоннарың күүш ор-ганизаастан талам-биле у-аг аялдарын чорутуп турар. Тоску беш чылдың баштай-чыл чоннарың сорулгаларын хуусаа бетинде күүсөт-көн социалисттик чарык бүтү республикада калбарган. Ылангыч бо чылын Чада-мбаньн хөмүр-лаш разрезде, «Сут-Хал» совхозта, № 1 бо-лган пассажирлер АТБ-инде, «Тыва кобальт» болгаш «Тыва даг-дугу» комбинаттарда проф-союз комитеттери боттары-нын организаа чоннарың кижизидикти аялчы үнүн негелдегине дүүшүр тур-гуп, социалисттик чарыктын сорулгаларын аялчылар бооп турарлар. Оң түнөшүндө ол коллективтер бүдүрүлгө план-нарын болгаш алган социали-стик хуурааларын чечкини-нин күүсөткөн турар. Оон-биле кады оларда профсоюз ор-ганизаа чоннарың болгаш албан-аа чоннарың

бедик бүдүрүчүлүг аялдар-ына, таарымчалыг чуртта-рына болгаш аялчы дым-таарына эргежөөк чутула бу-гү байдаларын туртуар дөш докторма салып салып келген, ол ышкы бүдүрү-лгөн културалык беддер, эң эки чогаалчы болгаш ча-артык аялдар дөш, сарыг албан чарыктын болгаш ө-с-кө-дө бүдүрүлгөлерин эң эки аялчы дөш чарла-тынган көрдө-конкурстарга профсоюз комитеттеринин хой кезин илдеп кырыш-кен. Бо бүтү болза куш-а-жыл-дың бүдүрүчүлүг улам ийи беддеринче, нитиле бүдү-рүлгөлерин аялчы беддеринче улашкан хөмчөгөр бо-лур.

Амгы үдө профсоюз ор-ганизаа чоннарың аялчы дөш чутула болушун — отчеттар болгаш сорулгалар чоруп ту-рар. Оларын октябрь, ноябрь болгаш декабрь айларда чор-дур. Отчет-сорулгалыг ху-раалдарга чыл дүргүндө а-жылдарың профсоюздарын-нын аялдарын аялчы болгаш сорулгаларын чоруткан аялдарын түнөшүн улаштыр, чечкестерин, чал-дарынын сорулгаларын айт-кып, оон согуш чорутар аял-дарын тодалар. Ол ышкы бүдүрүлгөлерин куралдары-нын илдеп тыгарынын база аялдарынын, камналганын чуртун күштелдеринин, аял-ишчилерин амырлар-чуртталганын, дымталыга-зын таарымчалыг байдалы тургузарынын талам-биле ай-тырылар хураалдарга у-аг чечки элөтүр турар.

Отчет-сорулгалыг хура-алдарын бедик утка-шынар-лыг кылдыр эрттир төлдө, баш у-аг белекенир, СЭКП-нин XXIV съездинин шиттирле-рин болгаш тоску беш чылдың планын сорулгаларын кү-сө-

дириче аялчы чоннарың күүш мобилизаастаның та-лаам-биле хөмчөгөргө кан-чаар боттанып турарын, кол-лектив бүдүрүчүлүг аял-чор-дугуна-биле хандыр дүүш-туруп, профсоюз ор-ганиза-цияларынын аял-чордугуна-зын тодалгай анализтеп кө-өр хөмчөгөр. Ол ышкы бо хура-алдарга шүгүмчүлөдү болгаш бот-шүгүмчүлөдү болур-чо-гууру-биле калбарып, даан-дырган аял-хөмчөгөр дөш аял-ишчилерин харымса-галын беддеринче, сагыла-чуртуну быжылдарынче у-аг кичээтенин салыр хөмчөгөр.

Профсоюз организация-ларына отчет-сорулгаларын эрттир талам-биле тургу-с-тунган графикти шыгыш ба-рымдалап, хураалдарга болгаш конференцияларга болур ил-еткелерин бүтү талам-биле а-нализтеп, дөшүгү кылдыр бе-леткестерин профсоюздары-нын аялдарын аял-биле об-комнары, райкомнары болгаш месткомнары, аялчы болгаш ту-дуг комитеттери чорут-кып сөгүш салып эргежөөк чутула.

Болуп эртер отчеттар бо-лган сорулгалар профсоюз ор-ганизаа чоннарың бүдүрүчүлүг да-йынчы арга-шынгазын улам ийи беддеринче, кечигу-нерин илдеп кырыш-көш эң ийи болган турар у-аг-дугу. Анда база бир чутула чутула болза месткомнары болгаш аялчы, ту-дуг ком-итеттеринин чаа састаанын бедик билдире, профсоюз аялчы илдеп кырыш-көш эртер кирген турар дөш сөгүш са-лып болур. Анаа коммуни-стерин, аялчы чоннарың, а-ла-бан-аа чоннарың, колхозчу-ларын болгаш аялчы чоннарың, интеллигенциянын эң эки тө-дөзөкчелери кирген турар.

Бисте профсоюз аялчы-ны

га инициативалыг, дүржү-галыг эштер эвөөш эвөө. Чижээ, күрүш албан чарыктын аял-агыжы чоннарың проф-союздарынын аял-чордугуна-зын аял-ишчилерин харымса-галын беддеринче, сагыла-чуртуну быжылдарынче у-аг кичээтенин салыр хөмчөгөр.

Бүтү чурттааы ышкы, Тыванын профсоюздарынын аялчы чоннарың чутула бо-лущунга отчеттарын болгаш сорулгаларын ийи политик-тиг бедик деннегел эрттирер профсоюз организацияларынын эң чутула сорулгалы бо-лур. Бо харымсалгалыг хөмчөгөр олар чөр-чөдө партия ор-ганизаа чоннарың хун бүрү ууртулаа, дөшүгү ду-а-лаа чоннарың эрттир апар-лар. Ынчанган партия ор-ганизаа чоннарың бо чутула хөмчөгөр боттарынын докторма кон-трольга алыр ууртула.

П. ГОРЕЛОВ,
Облпрофсоюз
чөвүлөткөн харымсалгалыг
секретари.

Чаартып турар

«УТКА 25 чыл» совхозун Ак-Турут салбырында Кы-заа Очуру-оолга уурткан ту-дугулар бригаданы кыш-ка уур септелде хараа турту-ган. Чоокта чаа салбыр тө-вөдө көдө клубту септеп дооскан. Клубту печкаларын аптап аргалааш чаартып салган. Согуштарын шилдеп, эңгитерин, рамааларын, па-лазын доослаан.

Беш кыш састаыг Сун-дас Карбута уурткан быза-нылар аялчы Кы-заа, Чинге-Дага ийи кыштын ма-зал кыштарын септеп, ма-лчылар бажынарын бус-каш чаартып кылган.

Д. ШЫНАРАП.

Кичээнге алыш

Чон-Хөмчөгөр районун төвү Чадааа хоорайда шоогу-ла ырак эвөөтө Хорум-Даг суурда барык 1000 аял-чы кыш чурттап турар. Чон-дугу чоон оруунун аял-чы бо суурда шылдык аргалааш чамдык чечкестерин солуг дамчытып илдеп кырыш-көш.

Ак-Довурак хоорайын дам-чытыр кел чыдар элктри-чарымы кирири-биле Хорум-Даг суурда эриг чалына-рың чаа чалырылде эрте чаа-ны чаа солгап турган. Оон бөр суурун чурттаагылар ра-дио дынааы келген. Суу-рун элктриг станцияны у-аг-тенин бөрү үш ай ашкан.

Ону кыдыгыр талам-биле Хорум-Даг көдө Советтин болгаш «Ыраа-Бажы» сов-хозун дирекция көдө кыды-кыды-даа хөмчөгөр алаан.

Элктриг чарымын чо-гуудан көдө клубна култура массалыг кыдыгыр органи-заа чоннарың турар. Ындыг а-жылдыг чылдаа чоннарың ула-малдан чон ортузунга лек-ция, беседэ чаа мада-хаа болуулар-дыр.

С. СУНДУП.

УЛЬЯНОВСКАЯ ОБЛАСТЬ. Ол областа мал аялчынын дүржүлгө станциянын култур-луг оларынга суггарылганы үзүктөл чөрүлүп, шөлдерге минералдыг чечки-дигелерин төп турар, а оң еске участктарында нежилден чоруда берген.

170 гектар културлуг оларынга 60 газын ийи чыл улаштыр аялгал кел-ген. Ам ол 60 га чер, чайын аңаа инектерин кадырып турарын барымдалап алыр-га, бүтү чон балансынын 55 хуузу берип турар.

Ол үнүгү дүргүндө инектерин продуктулуу хөмчөгөр безден. Инек бүрүзүндө саап алыр сүт ортуза-биле 1300 килограмм көвүдөн болгаш шупту 4500 кило-грамм болуп турар.

А чылда сүтүн ийи бүдүрүлгө 8 муң центнер турганын 11 муң центнер чедир көвүдөн. Центнер сүтүн бот-үзүн 1,3 рубльге кичээш. Сүт-баран ферма-зы 14000 аял рубльдин нежилде орулганын берген.

Ажыл-агыга чакыс чылдыг сикенерин тарылгазы 400 гектар турганын 120 гектар чедир кызырылган болза-даа, културлуг оларларын сикенерин дүмүт-күрү 50 тонна сикен далганын, 300 тонна сенажы болгаш 40 тонна аңаа сикени белектеп алырынын аргазын берген. Културлуг оларларын тургузарына үндүргөн чарыгдалар бүдүн чартык чылда-ла дедир эгиткен.

ЧУРУНТА: културлуг оларда малдар.

А. ОВЧИННИКОВТҮН ФӨТӨЗУ. (СЭТА-нын фототехникасы).

Ажыл-ишчи, хөй-ниитичи

Ак-Турутун хойжуу М. Кудер оо аялчында ам хөмчөгөр чыл болган. Бо ара-зында ол чөкө хурагалыг до-луктурун өстүрбөн дээр, кү-рүшөтө чөкө тонна этти бол-гаш дүктү белекенир бербөз дээр! Оң бундан аял-ишчи кү-рүшөтө эвөө, Удуг-Хем районда бестин сургажкан.

Кадырган кодан хоонун чайгы болгаш күсү семиртал-ганын эки организаастаны-дан, кышкы аялдарга, хайга-ралдыг эңгитеринден чыл

бүрү каража чок болуп келген. Монгуш Дойнурунун аял-чы кодамында төрүрү 388 хой-нуу хураганы шүтүп менди. Тодаргайлаага, төрүрү чүс хойга олааштыр 90 хураган доруктурун хуурааган, хө-мчөгөр кырында 100 хураганы өстүргөн. Ол ышкы хой бү-рүзүндө 2,5 кг дүк кырып алыр сорулгаларын аял күү-сөткөн.

Коммунист малчынын кыш-та үдөстөргө, кышталар сеп-телгенге, мал чечкине бе-леткелнге бот-илдеп кыл-

ажыл-ишчи киришкен. Бо чылын ол 50 центнер сикен белекчээр планын, ам 74 центнери болуп ажааган, 10 центнер бусу-бурну белек-чээр турган 20 центнери кылган.

Ол чүгө олаашкан аял-чыга ак сепкилдиг эвөө, а хөй-ниитичи аялчыга база илдеп кылган. Удуг-Хем район Советтин депутаттыга ол ийи удаа улаштыр сорулгаларын айткан.

М. ЛАМА.

МАСТЕРНИН ДОСКУТ ЧАҢЫ БОЛГАШ ХОЖУДААН БРИГАДА

Кызылда № 48 тулуг эргелелинин удурткучуларынын кичээнгеинге

дооскан, оон бөр эртер үдө ол эргелде ше-верекчиле аялдан келген. Эш Юшкова-биле чуталаагыр туруштуу, ол эргелдин мастер-лер Г. Ф. Соловьева биле Л. С. Кудрявцева олар келди. Эш Кудрявцева бисте ширин айт-тырды:

— Чүү уау сизер? Бригадир, аялчылар-ба-ла чуталаагыр эртер сизерге кым берген? Релакцияны даалгазы-биле келген, бригадир Е. М. Ирош болган үк бригаданын кечигу-рү Г. Юшкова олар-биле бригаданын аял-хөмчөгөр дутайын чуталааштымыс. Аялдан аял-чыларын үр-лаа туттаан бис.

— Мастерлер кылда аялдан турда, бистин-биле чүтө чуталаашпаа сизер? Кайы брига-данын, кышкы эң аялдан турарын бис билер бис.

— Ынчаар чуталаан болбайн аа, Е. Красно-беева, А. Ельшова оларын удурткан брига-да-

лары эргелде дээрлерге санадып турарын би-лир бис. Ынчалаа-даа паралаага чүтө эки чүтүдөр дутайын эвөө, а чечкестер дутайын база шүтүмчүлөп бижир болбай—деп, оларга та-йылбырадымыс.

Эш Кудрявцева бистин тайылбырымыс-даа хөмчөгөр алаан, аңаа турган бригадир эш Е. М. Ирошче мытыр чуталаады:

— Лева, сөң бригадан хожудан турар иш-ка-лыгай, а сен чүтө солун аялчыларынга ин-тервью берип турар кыска сен?

— Ындыг харын—деп, мастер Соловьева аңаа улашты.

— Солугу айларда харын хожудан чүтө—деп, Елена Михайлова дидин эвөө харымалы.

Шымы-биле алыр болза, ындыг доскут чуту-ла ийи-ла алышса дөшөк болур. Бригадир база организаа чоннарың аял-агыжы чоннарың удур-тучу аялчылар болбай. А. Елена Михайло-ва Ирош үк эргелде үр чыл иштинде аялдан

СОРУКТУГ МАЛЧЫН

Сарлыкты кичи болган малдап шыдаас, аңаа аял-ишчи чүткүл болгаш мергенлиг хөмчөгөр. Кышкы кадыр эвөөтө, каыт сыйнарга оларлар, а чайын чүгө се-риник тайгаларга тааржыр мал. Шагын кайы-даа үзүмдө сарлык мал чер хөмчөгөр, ону шыгыш хайгааралга албас болза, олар буалып болур.

Часнаар бызаалап эгелзэн үдө сарлык хайгааралды улам-на күштелдирер чутула. Мандыг чакыг сарлык чок дээр ону. Чаштып төрүрү, бызаанын тударга кичини үзөр, төвөр, а чамдыктары көнчүг дөшкүн, бызааларына бестин кыры, ха-рым шуут эмсирейн кааптар, хунажын инектерин чамдыктары оглун доттурба-даа болулар.

— Сарлык дээрге берге мал, а силер мал аялчыга мергенлиг болгай силер, Иргит Чылыгарович. Силерин сарлык кадыгызынга кичирерин сүмөлештисе, беда-лыңар кандыгы?—деп, көлөз баштаар черинин даргазы оон айттырган.

— Чол чөпсээрешпес боор! Кызыдар мен, дарга — деп, И. Борбак-оол сеткили хайныгып харымалаан.

Дарга-биле аразында болган ол чугазын эш Борбак-оол бо-ла сактып келир тур-ган. Кичинин ийи күзөл-бодалы, ханы чүткүл турда, кандыг-даа бергелер коргун-чуг эвөө. Мал дөшдө олут-чылды-даа чок, мөг-аг-шылга-даа билбес кичи.

Баштай ол, сарлык малга эң таарымчалыг: кадар өт-сигенин, кадыр-бөрт сын-нарлыг тайга баарына туралап алган. Мөг-аг-шылга-даа ханы чөгаалар-лыг тайгалардан сарлык ыраас, кышын-даа, чайын-даа ол девискээрин олары аял-чордугу болур чөр.

Сарлык малдап келген чылдарында ол төрүрү чүс башка олааштыр үргүлчү сөзөндөн өрү бызаны доруктуруп ал келген. Эртерин чылын оон көргүзү өөрүнчү болган, төрүрү чүс башка олааштыр 100 бызаны өстүрүп алган, а бо чылгы көргү-зүү база кичи.

Мангун-Тайганын сурагыг малчыларынчыл бирээзи И. Борбак-оол Ленинчи юбилей медалы-биле шаңктанган. Оң ак сепкилдиг күш-аылын «Мөг-аг-шыл» кол-хозтун баштаар чери, ында партия, совет органоу үнелеп, ону нитинин мурунга үргүлчү мактап турар.

Ч. СЮРН.

шуудан чадап, оларга берген олаалдарын че-дир күүсөткөш турарын чылдаагынын тодал-дарып дөш сикенерин удуртуп турар бри-гаданын тус-тус кечигуверинин аразында болган эске бригадалар-биле аразында белек төмөшкү, эң шымы дөш сикенерин чарып тургустуу болуу эвөө болган. Аял-а-а олаалдар эвөө, аял-аа патта үзөр чоруктуу Бри-гаданын кечигуверинин аразында бар болуп турарын оон кичиниң Артыг Сөгө бадыткады. А хөмчөгөр кышкы үк эргелде бестин дүржүлгө солукчу, эң үзгөр-чөкчөт аял болур. А. Ель-шова, Е. Краснобеева оларга удурткан ше-верекчилер бригадалары чегелге дээр аялдыг коллективтер бар.

Моон алгаш көргө, бригаданын аялчынын хожудан турарынчыл бир кол чылдаагы болза, аңаа организаа чоннарың болгаш кичээнгеин аял-чы кышкы болуп турар. Ол дутайын мастер-лер Лидия Кудрявцева, Галина Соловьева олар эки билер. Доскут аял-чордугу, кичилер-биле а-жылдаа элде-элден эвөө чорук аялдыг дуза болгаш дөшкөч бербөз удуртучу аялчылар чүрүзү билер чутула. Аялдыг чечкини-нин бир кол үзгөрчөк социалисттик чарыктын дөшүгү, бүтү таламгы болурун уттуу болбас.

А. БУЛАК,
журналист.

«Шынның»

материалдарынын

изи-биле

ХЕМЧЕГ

АЛДЫНГАН

«Чунар-бажынар аялдар-наста» деп эгелг чалаалар бо чылдын август 28-те үгөн № 207 солуга парлаттыган. Ында Удуг-Хем районун төвү Шагаан-Арыг хоорайда болган Ак-Турут суурда чунар-бажы-нарын үр үдө аялдарга келген болгаш ак-турут-жарын хөмчөгөр аял хандыр-ым турарын болук авторлар шүгүмчүлөп бижээн.

Ажылчы чоннар депутат-тарынын район Советинин күү-сөткөн комитетинин даргазын олаакчы П. Мышан-скийниң биске дымнатканы бола:

Ак-Турут суурда чунар-бажынын аялдарынын турары-нын дутайында болгаш хөмчөгөр аял хандыр-ым үзүктө-линиңини турганын ийи бо-луп бадыкташтыган. Чунар-бажынын суг назоонун черге хандыр кирген. Черинде үр-гениннен ол сөгүтү 8 айларда аялдары. Чунар-бажыңче сугну тускай машина-биле сөөртүрүп организаастан, ол ам аялдан турар, аялчы чонун негелдеп хандырган. «УТКА 25 чыл» совхозтун дирекцияны назооту септөрү-биле суг аял-агыжын эргел-деп чакыгын кырып. Ол ышкы «УТКА 25 чыл» сов-хозта аялчы кооперацияны-нын даргазы А. Н. Грушев-скийге тус сууру хөмчөгөр чөтө хандыр айтмышкынын райүүсөөк берген.

Шагаан-Арыг хоорайнын чу-нар-бажынын капитал септе-де киргенден аялдарынын турар. Септелгени октябрь ай-да дооскан турарын сеп-телге тулуг эргелдинин на-чалыгы И. М. Кузьминге даандырган.

Шиттирлезин

«Төөл» совхозтун төвүш-те болгаш оң салбырларына чаа чуртала бажынарын чылды-ла нежилер. Ылаа-гы өрткөн чылдың баштайгы чартында Кызыл-Даг салбы-рына ийи-ийи өрөлдүп алаан хан бажынын тулугу кылдып дооскан. Оларын дөрт өг-бүлө чурттаарын аялгалда кырыс-даа, 2 өг-бүлө чур-таары эш туруп келген. Ол бажынарын элктриг станция-дан согуштарынчыл шил бол-туп, хөмчөгөр үрелгеш, печка-лары үрелги, халталары шуут чыгылаан.

Совхозтун дирекция чечин-ге, көдө Советтин күүсө-мүш чурттаар бажы-биле хандырарын негез аялчы чонун бажынарына чурталап тургулаан. Ол бажынарын аргалап, чечкестер кылган, бажы чок кичилер-ге бөдөн чон неген турар. Ону шиттирлер болза эки.

С. ДОРЖУ.

«БРЕСТ-МААДЫР ШИВЭЭ» ДЕП ТУРАСКААЛ

БЕЛОРУС ССР. Брест шивээзинин девискээринде бөлүк тураскаал аяктыгын. Ол болза фашизмге уду демиселге маадырлары-биле алгенерге, дайынчы чонга алдар болдурган тураскаалдар-дыр. Ленинни шанналдын лауреады скульптор Александр Павлович Кибальниковтун уурдугтан автор коллектив ооң төдөвилени аякылдап кылган.

...Тураскаалдарже киреринин кол хаалгазы — «Маадыр-Шивээ». Ону көөр дээр кижилер беи адыр сылдыс хевирлиг хаалга-биле эрткеш, делген оруктап кажыдаан дайынчыны дүрүздөөн тураскаалга чеде бээр. Ол улуг скульптура-биле кожа 100 метр бедик чыда-тураскаал бедип үнгөн. Ол ышкаш «Чүткүл» деп скульптура база-ла тураскаалдарнын чарылдап кезээ.

ОН ТАЛАДА ЧУРУКТА: дайынчынын скульптуразы.
СОЛАГАИ ТАЛАДА ЧУРУКТА: бөлүк тураскаалдарнын «Чүткүл» деп кезээ.
В. КУНОВТУҢ ФОТОЗУ.
(СЭТА-нын фотохрониказы).

КАЯА-ДАА НАЙЫРАЛЧЫ ХҮЛЭЭП АЛЫЫШКЫН

ХАНДАГАЙ. (Телефон-биле). Бистин кожаымы акы-дунма Моол Арат Республиканын Бойдо аймаанын тугжун-шил театрынын артистери өнүктү ажал-ишчилери чылым-биле хулээп алган.

Олар бурунгу хун Хандагайтын Култура бажыныгы ийи концертти көргүсөн. Өнүктүрүлгөн уран чүүлүн оюнураган көрүктүр хей болган. Моол артистерини концертинин номер бүрүзүгө өнүктүрүр адыш чаккан, каттап ойнап бээр дилеп турган.

Урутлар ансамблинин композитор Р. Кендешбаевдин «Таран Тыва» деп ырны күүсеткен. МАР-нын уран чүүлүн азыртып ажалдыкчыны Ясайын уурдуглазы-биле улусу хөгжүмүн орус, моол, алтай болгаш өскө-даа нацияларын аалгаларын чараш ойнаанын көрүктүрүр сеткил хавып дываан.

Моол өнүктүрүнүн солун концертти доозулган. Райондун партия, совет органдарынын уурдугчулары спенага үзүп келген. СЭКП райкомунун бирги секретары Н. Н. Шулуу моол артистерге өөрүп четтиргенин илеретип, уран чүүлге улам ынайт чедишкенин билдирген. Өнүктүрүр моол өнүктүргө белек кылдыр хөгжүм херекселдерин берген.

Артистерини уурдугчузу эш Манжур сөө алган, найыралчы хулээп алышкын дээр өөрүп четтиргенин илеретип, өнүктүрүр ажалдыкчыны чедишкенин билдирген. Совет-моол найырал ийишчилерин Тыва салбырынын баштаар черинин даргазы, Тыва АССР-нин Министрлер Чогулунин Даргазынын оралакчысы Х. А. Анчима түнелинде чүве чугаалааш, моол артистер республикага 17 концертти көргүсө.

Моол өнүктүрүнүн көргүскөн уран чүүлүн Тыванын ажал-ишчилеринин өмүзүннелден өөрүп четтиргенин илереткен олар ажалдыкчы, амыдарында уугу чедишкенин билдирген Х. А. Анчима күзөөн.

Дүүн МАР-нын Бойдо аймаанын хөгжүм-шил театрынын артистери төрөп чүртүгө чыгып чорупкан. Моол өнүктүрүн баштаар черинин даргазы Х. А. Анчима, СЭКП обкомунун пропаганда болгаш агитация кылдыгынын эргелекчеси Н. Д. Шириней болгаш Бүгү районунун партия, совет, хай-ниги органдарынын уурдугчулары үзгөн.

В. ОЧУР-ОЛ.

КӨК БАШТЫГ ХӨӨМЕЙЖИ...

Чаа шүлүктөр

1. САЯНДА ОТПАР

Караңгылаан дүңе беиш
Кадры Саян ашкылар мен,
Оттук чыгып агымдар мен,
Орук дугаар көрүскөзөр мен.
Туман, бузут, мурунган оттур
Түрү дүңсөп үзүктөл чок —
Амдырал дигит оду
Арынга дээр, сеткил чырым.
Сылдыс саян сеткил-чүрөк
Чыраа тиртип чүтүп орап,
Чурттагыч оттур чечээ
Судал даңкы агып келер.
Харлыг, чачыгы дүңе беиш
Кадры Саян ашкылар мен,
Төңгүз чок алдын оттур
Төрөн чүртүм харан чор мен.

2. ПӨШ

Менги бөрүтүг Саян кымы
Бедик чоргаар, коргунтукту —
Ичирбелей кошкыа бузут
Ишкээр куду эртип турар.
Хайгырчыда мадыр ышкыш,
Кайы шагып кырган пожу
Хая бажы ортулашта
Харан алган көстүп турар.
Чыгыр поган торту кеткен
Шилек чаран ооза-ла пош —
Сыргалыг дилч тоорук сунар,
Чыгыган куштар ыраш кезир.
Кырган поштук даамды чүп
Дамырак сүт үнүп чыдар.
Кылаан агым кылгыртканын,
Даштар кырган ыраш чыдар.
Дүмүзгү ак ийи доган
Дүрүккан сүт көрүнүчүдө —
Сеткил хонун сөгзөөн ышкыш,
Селбегер пош көрүп турар.
Алексей АРАПЧОР.

Ол прейиш мен эңне баштай Бай-Тайгада Шивээт ар-жаанымга көргөн кыж мен. Ийи хунде торга манай ар-жаанычлар чыгыган турган чүве. Оларын бирин турган чүве, элечте-даа турбаан. Чаа-ла кылганга келген ашкыла хөгүт чугаалады.

— Че, кырган, паргыраачын болдырмын, мурай кире бээр сен.

Бедик хаваанда сыгыгарын чүрүктүрүп уран холу-биде доора-хыре хулээп каан чүве дег, жарма серген, бажы бажы хар дег ан ирси пош-ла чыгыш — хаян саяндагы чыгып сүргөп озура манай, бир аямык оолдун хугузуру-бушаа, шаакалга эккен турган аржаанын палей шаа алган, хостуг палей аялга-биле хову каргыраачын бодиргалаан каан озуру.

— Сөңдөн сөө — кертеген ыяп-ла болгаш, кырган, эң-ханыч сергедир, тайдыкын аржаанымга кыскап, ам-даа үр чурттаар сен-деп, демиле оол ошу тура аданта чедир эккен кады.

Көзүлөрдө аржаанычлар ову уугу одаг чыгыш чалап эккен, олутуп алган, чагып эңди, сарып шайы-биле хундуп. «Че, кырган, ууру тоолуң бадирин орам, үшкөт чок көчүг эртис чүштө дүргө, «Сылдыс шокар агыт эр-хей Эргине-Мертеви» ол алгаш араак ыяп-ла эгелер.

Ийи орап тоолуңда бо-лушкунарын кайтап маа-лашкан, хардаанын болу-пук корукчу, чугаалаан аян, ийи-палей-биле алерди, аржанын шивээзинин биле көрүтүп озуру. Оң ар-тист уран-мергеженин ы-

чак көргөнм ол.

Кызыл чалбырашка ары-аары чайнап дымнакчылар-ы сактырма, тыным бе-лин чиде хона берген чүве ышкыш, ылым-чылмы апар-ган, байгы-ла карак-кулаш тоолуңу салымкан олуту-лаар.

Талант, салым-чапан деп чүве кырган-да кижини аны-жыдып, хей-ыт кырып, каастап турар деп чүвени тоолуңу, хөмөйжиги, ийгили, ыраакы Куулар Чызын-оол прей-биле уурашкан каан-да-ла болуп көр мен. Оң ар-тоолуң дымнак кыргыран баа-ла сорук кирди, оң-биле салдылаан хөмөйжиге-де орускаарын 1969 чылда Ча-даанга болган тоолуңуар чымыкына көрүм.

Прей спенага үзүп келген, чөдөгүнүн хыдырлар чаяны-ныг палейиң дег шевегиниң чинге саалаары-биле суби-гылааш, каргыраалаан озура: Ракетаны берем, акыл, ырак ай чечтеш кезийн — дээр, арак башкылапта, аал чир-шоң дүжүп турар.

— Каяа мынчап хөмөйжиге, каргыраалаан өргөнгөн сандыр, ирм? — деп бир-де оон ах-тырдан.

— Чедя урутаг турган, явас кадай күсүкөр кыжык дөдиргеш мөңгө, чүве — деп, ол чугаалап үдү. Кат-мыг даанге хөмөйжиге үдүр дайгырап алган, сын кыры-ла сиринишкан, аямын сак-тып, хөмөйжиге-де орап мен. Хүндүс оорук каргы-раалап чораш, көкөз аалга боостуан тута берген көр мен. Кадыйлар: «Бо оолдун сакшы чүрө көвүдө, күүм-нал чорүрү деп чүвезин, уш-кан ыяш турар экес, ийеи

бердин, чоп көчүг сарына-лап чорутур сен, ар апарган кыж болди» деп, мен үттеп сургаар-даа турган. Аямын аямынга хөмөйжиге көвүдө чораш, мынчап сактырап өргө-нгөн мен. Хөмөйжиге алыр-ган, хөмөйжиге кыжык берген ышкыш каан. Ийи-аанга моон-биле көзө-намыда чар-лып болбаан дий-дир мен. 1927 чылда бир нам кези-гүч кыж мен. Хөмөйжиге паргыранын ирлал чораш баар ашк мен ышкыш. Мага-лыг ыяш ышкыш, бо, пар-ты, чааан аямын чүү дээр оңу, чымыккан-ла чоруг-сам көр!

Чызын-оол прейиниң кады ойлап өскөн эки Оорнак Ба-чылды: — Экинчи аямында хө-мөйжиге чорашын сактып кө-рөм — деп дилетим.

— Чызын-оол аямында Каткымыг даангы кырыш сактырма, Хөмөйжиге ол чарында Дулаан-Кара дага-рында кылгалаан аалдар-ың харлап чораш урутарын дымнап каар турган. Оң уу-ну оларын ирлишкыда да кирди турган кыж бо — ди-дир.

Бузунамын Чызын-оолу Мугараның хөмөйжиге. Күзүм-чүрөм оңе салып, Кууларын үжүктөп мен. 1917 чылда Чызын-оолу Доо көзүмүңа Көкөй моңа кылгырткан. Чедя бөргө, по-ла:

— Соң Барым-Хөмөйжиге алдарыг сактырма ийи дээр, манай соодалаан ал-ба-лаа эрттер сен, экес салып көрөм ооз-деп.

Ийи карак кулдууларды семирткен бойи аяла тапмаан тапмаалдап турган. Ду-

жүмөттө-биле хөглөп арага-лаар дөдөс: «Боостан када бээр экес, салып олур, сой-лук!» деп, ову дорамчылап, оң сактырма, хөмөйжиге дымнап, поорзап олутур тур-ган дийди.

Хөмөйжиге хөйүк хө-нү илеретип, даралкыларын көр хон чок чораш чечен ирей сөөлдүдө ол нояны бак-тап ыраал:

Хайдын поия өргөзүңге Каргыраалап чорашымын, Каргыраалап бөргөңге, Халааңдарың кыдыр.

Көкөй поия өргөзүңге Хөмөйжиге чорашымын, Хөмөйжиге бөргөңге, Хөмөйжиге чораш.

Халааңдарың, бергөңдөң Карам чажы төктүң-де бээр.

Хавымагы Ленин башкын Халааңдап чарып алган. Анык чызын Чызын-оол 1924-1925 чылдарда Аянты-ла Алыктарын револю-чү элестетиниң үзүрү дага-ла турган. Ийи-аанга ол Ба-рынд-Хөмөйжиге көкүмүңүң сууракула аямында ийи-кейлиг кирди, аямыктарын уран чүүл аямын ууртуп турган. «Моң ырым оочула-раш, хөйүң мурунга бир-де дугаар ырмаамын — клубка эге бажымын болган» деп ол чугаалап орап.

Чызын-оол 1929 чылда Мос-кыла барып, сакты-үдүтүр курутуу дооскан. Барыма-Хөмөйжиге, Көк-Хөм, Улут-Хөм көкүмүңүңа уруде сактып шүгүмүңа аяккашкан.

Ол үдө Чызын-оол Ленин-градка ала-чорук кылып чораш, бир уугу демир-чорк аямында хөй чонун да-лаа дугаар хөмөйжиге тур-

да, аяла өтөрдө артистери таарыпкан, оң ол хөрай-ның чажы театрыга ийи-ке-экин концертине чалаан.

— Революцияны кааным, уугу Ленинни ады адизөөн хөрайын поган театрыга сактырма, хөмөйжиге кай-галым-ла аас-кежиктиг бол-ган мен-деп, ол ам-даа сөт-кил хавып хөмөйжиге олутур. «Көрбөң чок, көк баштыг ирей бөөр ийи бөөр деп оң чериниң уугу аяла чораш-лаар.

Эркен чызын уугу датты-да Шенкэроо бир өтө кире бөргөңге «Халааң-оол прей-ниң кааза оонун аямын ийи бөөр. Мөзүгү хондун кылган ийи чөдө алаар экес» деп, малчы ирей амырап ор.

— 1969 чылда ол бистин колхозка 40 аямыг ыяккан чызын берген. Оң бирөөн алап кыж мен — дийди. Кыдыс чүвези чок атак бөөр: чызын, дараарын, салып ийи, тыла тон дараар турда, аяла кылды-даа хөмөйжиге кыж өнөткөн.

1966 чылда эгелеп ол Чар-гакыта чурттап турган, рай-онунун уран чүүл фестивалыга 10 чыл дүрүзүндө ийи-кейлиг кирди, аямыктарын оң репертурунда хөмөй-жиге, каргыраалаарын, бы-заанчы, чадаанга ойнаары кирди турар.

Сөөлү үдө Чызын-оол Тываның эртем-шывилел институту-биле урутуу хар-ылаан туугу турар. Ийи-кейлиг аас толаз сөт-рунга ол 36 тоолу, 340 ая-лет ырым чым бажып бер-ген.

— Кырганын үдөмө бүт-сүн!

Куулар ЧЕРЛИК-ОЛ.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

Бүгүн Политчырыдышын бажыңга Башкың хунунге тураскааткан байыр-лыг курал 19 шакта эгелээр. Ол-ла кезээ 20 шакта «Совет Тываның 10 чылы» Култура бажыңга танчы кезээ, комплетиг экспедицияны Култура бажы-ныңа дыштаныла кезээ 20 шакта эгелээр.

Чайгы спортчу сезонну хазы воскресенье болур, ол хун шупту аттракционнар ажалдаар, горондиг болгаш хеме эжеринге маргылаалар болур. Бал танчының эң эки күөсөлдө дээр маргылаа танчы шалунге болур.

«Тувинская правда» солунуң шакналы дээр «Хуреш» стадионга футбол мар-гылаалары база эртер.

ДЫШТАНЫР ХҮННҮН ХОРАЙ ШТАВЫ.

Сезон хагдынын турда

Чадаан хөрайга чай-гы спорт сезонун ха-райга тураскааткан хөй бөбүктүрүнүн район маргылаан болуп эр-тен. Аяла кылхотарын, сохотарын, хөрай-нын эң шивээк 10 оолдар, 4 урутлар коман-дазы киришкен. Маргылаанын баш-

тайгы ужуражышкы-ныдан эгелеш төңгү-үңгө чедир бирги че-деш демисе шыгыг болган.

Ийи хун үргүзүлгөн маргылаанын түнө-линде Чадаанын М. I ортумак школанын ко-мандазы бирги, «Бол-шевик» сохотун дол

бөбүктүрүн ийги че-рин алган. Тилекчилерге районун «Эржай» эки тура спорт шиве-лини хундөлө бижир-терин тывыскап. «Эн эки халдакы» деп тус-кай шаңналы анык спортчу Александр Дор-жу алган.

В. МАМЫШЕВ.

Октябрь—күс айы

Октябрь Тывага күс биле кыштын аразында ай. Агаар-бойду сөөп, сөңгү-барын чүтүп сөөп хаттары удаа-дараа хадып турар апар. Дагыл болгаш тайга дээр районнарда айын ийги чартында хар чагылаптар, а чавызаа ра-йоннарда ноябрың эгизинде ийикте, оң ийиги чартында чаар.

Бо чылдың октябрьда агаар-бойду онза өскөрүшкүнөр чок, эрткен чылдар ышкаш болур. Айның баштайгы чарты чылыг, курга, ортаа үзүндө болгаш төңгүзүндө хадып ча-даас. Чамдык хуннерде 12—17 градус чедир ийир.

А ийиги чартында эгелеп сөөп, өл-шык хэр быскан-наар, дүңе 10—15 градус чедир сөөр, хүндүс ол температу-ра 2—3 чедир кудулаар. Айның үшкү неделезинде агаар ноль градустан эру сөөп эгелээр болгаш дөрткү неделезинде казыр 5-тен өрүлээр. Айның ортумак температурасы 1—3 градус сөөк болур.

А. ГАВРИЛОВА,
Кызылдың гидрометеорологиянын инженер-агрометеорологту.

ОТЕНЕ видение

ОКТАБРЬ 2-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00—Сөөлү медээлер. 12.05—«Музыкалыг ужуражы-га». Композитор Э. Колмановский-биле ужуражыла. 12.45—Школачыларга. «Хөгүгү старттар». 13.25—13.35—чаксар. 13.35—Хол бөмбүүгө Европа чемпионаты. Финал. Италия-дан дамчыдыла (бижиле) 14.20—Ирландиянын моон-дактары. Ушкү дамчыдыла. Бүгү-эвилелдин радионун болгаш Топ телевидениениң Англияда корреспонденти В. Тугаев дамчыдылганы чорудар. 14.50—«Дириг амытаннар делегей». 16.00—«Уш дайыны эргидир». Уран-чечен фильм. Бирги серияны. 17.15—Сөөлү медээлер.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«База катал ынакыш дугайында» Уран-чечен фильм.

МОСКВАДАН

19.00—СССР-ниң сут ажал-агынын болгаш мелора-ция министери Б. Е. Алексеев-биле паралаа конференция. 19.30—«Элиа Думата». Музыкалыг телешин. Ленинградта дамчыдыла. 20.40—Документалдыг фильм. 21.00—Бүт бөмбүүгө СССР-нин чемпионаты. «Төрлө» (Москва)—«Динамо» (Киев). 23.00—«Уе». Информастыг программа. 23.30—00.20—Бүгү-Эвилелдин телефильмдеринин дөрткү фестивалынын ажалышкыныга тураскааткан концерт. Минексид дамчыдыла.

Бөгүн республикага болгаш Кызылга биче бузуттаар, чаг-

бас. Барыны утланышкы-ныг хаттын дүргөи республи-кага 3—7 метр. Кызылга 7—12 метр чедер. Агаарнын температурасы республикага 12—17, Кы-зылга 12—14 градус чылыг болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

ОКТАБРЬ 2-ДЕ

«НАПЫРАЛ»: «Липа чогунаа хөрай» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«КА-ХЕМ»: «Ышк бурганарын чамыды» 15.00, 16.55, «Хөзөмөк» 18.50, 20.40 шактарда.
«ПИОНЕР»: Урулгага дигир-чуртуктар 9.00, 11.50, «Дар-та апрель уш» 9.20, 11.20, 13.40, «Төрө тарга аразында» 15.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.
«ВОСТОК»: «Солдат Иван Бровкин» 15.00, «Өлүмүң ча-зыг» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Белеткел салбыры силерни чалап тур

Кызылдың башкы институту белеткел салбырыга хулээп алымынын чорудуп турар. Ол салбыр Кызылдың педаго-гика институтунун физика-математика болгаш физология факультеттеринин бирги курулушта (3 бөлүк) болгаш чүрт-түң өскө-даа техниктиг дөдө өөрлөдөгү черлеринче (1 бөл-лүк) өөрлөп киреринге дымнакчыларын белеткөр.

Белеткел салбырыга ажалынн стажы бир чылдан эвеш болган кодоо черлерде чурттап турар янни ор-тумак эртемниг мурагыч ажалдыг үндөни чурттакчылар-ын: колхозчуларын, ажалчыларын болгаш СССР-ниң Че-сектиг Күмтөринин хуросонинден халаан келгендерин хулээп алар.

Белеткел салбырын өөрлөп доозулкан болган доозар-нын шыдагалдарын чедишкенин туткап кыдырды пед-агогический институт болгаш өскө-даа институттарын бирги куру-лушта кирериниң элемеңгери чокка хулээп алар.

Белеткел салбырыга кирерин хулээпкер ректорун адыга дараалыда документтерин кыргар: Бидириниш.

Болхоз, сохот болган организацияларын уурдугчу-ларын бузуреттирген биле. Эртемниг дугайында документ (бөдү-биле). Ажалдап турар чериндег характеристика. Ийи шымылаа. (280 майык дугаар).

6 фото-чүрүк (3х4 амыскалг, бир чокка тирттырган). Күш-ажык дөдөригнин хозгалыг. Чурттап турар чериндег шымылаа. Ада-неэниң шымылың болгаш өл-бүзүлгөнн составы-ның дугайында шымылаа.

Бидиринишкенин 60 чылдың октябрь 10-дан ноябрь 10-га чедир хулээп алар, а 1971 чылдын ноябрь 25-тен эг-теп кыр савар.

Кичээлдер 1971 чылдын декабрь 1-ден эгелээр. Белеткел салбырыга хулээп алганын янни үндөни-перин барылаалар етинеелти-биле болган янни чуртта-чы-биле халдыр.

Документтерин бо адреске чорудар: Кызыл хөрай, Ленин кудумчузу, бажык 40, пединститут, белеткел салбы-ры.

РЕКТОРАТ.

Кызыл. Шетинки-Бравченко кудумчузу, бажы № 3, ТЕЛЕФОНЫ. Редакторун 24-63, редакторун оралакчыларын болгаш пропаган-да кылдынын 35-24, харыскагалыг секретарынын 23-35, партияны амырала кылдынын 37-13, култура кылдынын 23-54, көзө ажал-агы кылдынын 21-47, улуттук кылдынын 22-64, чагаа база совет тургузуг кылдынын 41-27, информация кылдынын 20-60, бухгалтерия-нын 31-75, корректорларын 27-41. Солун келбейн барганга 32-75 телефонга болгаш.

ТЫВА АССР-нин Министрлер Чогулунин чымыла Тыванын ном үндүрер черини республика типографиязы (Кызыл, Шетинки-Бравченко кудумчузу 1.). ТС—00447

Солун неделяда 6 катал үнер